

VERTAISARVIOINTI SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TIETEELLISISSÄ SARJOISSA

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tieteellisissä sarjoissa noudatetaan refereekäytäntöä SKS:n tiedekustantamon sisäisen arvioinnin jälkeen. SKS:n tieteellisiin sarjoihin tarjotut varteenotettavat käsikirjoitukset lähetetään arvioitavaksi vähintään kahdelle ulkopuoliselle ja nimettömälle asiantuntijalle.

SKS:n tiedekustantamon julkaisukoordinaattori huolehtii arvioitsijajärjestelmästä, jonka tietoja ei luovuteta kirjantekijöille eikä ulkopuolisille.

Antaessaan käsikirjoituksensa SKS:n arvioitavaksi tekijä luovuttaa arviointiprosessin ajaksi kustantajalle yksinoikeuden kirjana julkaisemiseen. Mikäli kustantaja päätyy myönteiseen kustannuspäätökseen, tekijälle lähetetään kustannussopimus. Kielteisen kustannuspäätöksen saanut tekijä on vapaa tarjoamaan käsikirjoitustaan muille kustantajille.

SKS:n tieteellisiin, vertaisarvioituihin sarjoihin kuuluvat:

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* (SKS:n julkaisuvaliokunta)
- Tietolipas* (SKS:n julkaisuvaliokunta)
- Suomi* (SKS:n julkaisuvaliokunta)
- Studia Fennica* (Studia Fennican toimituskunta)
- Historiallisia Tutkimuksia* (Suomen Historiallisen Seuran julkaisuvaliokunta)
- Historiallinen Arkisto* (Suomen Historiallisen Seuran julkaisuvaliokunta)
- Studia Historica* (Suomen Historiallisen Seuran julkaisuvaliokunta)
- Studia Biographica* (kunkin julkaisun toimituskunta)
- Kalevalaseuran vuosikirja* (Kalevalaseuran hallitus)

Sulkuihin on merkitty vertaisarvioitsijat nimeävä taho.

ANONYMITEETTI

Vertaisarviointi tehdään yleensä anonymisti: sekä tekijä että lausunnonantajat toimivat toisilleen nimettöminä, ja tätä varten kustantaja pyytää tekijöiltä arvioitavaksi käsikirjoituksen yhtenä tiedostona, josta kirjoittajien henkilöllisyystiedot on poistettu. Jos kirjoittajia on useampia, heidät erotellaan nimimerkeillä Kirjoittaja 1, Kirjoittaja 2, Toimittaja 1, Toimittaja 2 jne.

Julkaisuvaliokuntakäsittelyä varten tarvitaan toimitukseen sisällysluettelosta myös versio, josta tekijöiden henkilöllisyydet käyvät ilmi.

ARVIOINTILAUSUNNON SISÄLTÖ, JÄSENNYS JA ARVIOINTIASTEIKKO

Lausunto tulee aloittaa kirjahanketta koskevilla **yleisillä huomioilla**. Lausunnonantajan tulee kirjata käsikirjoitusta koskevat **huomautukset luvuittain**. Suosittelemme jäsentämään lausunnon käsikirjoituksen lukujen mukaisesti, niin että jokaisen luvun kohdalta todetaan erikseen, millaiseksi kyseinen luku arvioidaan alla mainitulla asteikolla ja esitetäänkö siihen muutoksia. Erityisen tärkeää tämä on artikkelikokoelmissa, joissa voi olla vaihtelevan tasoisia kirjoittajia. Lisäksi tarvitaan lausunnon loppuun **arvio käsikirjoituksen kokonaisuudesta**.

Asiantuntija kirjoittaa lausunnon, joka ottaa perustellen kantaa käsikirjoituksen ansioihin ja puutteisiin sisällön, rakenteen, mahdollisen kuvituksen ja muiden huomionarvoisten seikkojen osalta. Asiantuntijan toivotaan käyttävän arviossaan seuraavaa asteikkoa:

- 1) Käsikirjoitus on julkaistavissa sellaisenaan.
- 2) Käsikirjoitus on hyväksyttävissä, jos siihen tehdään muutoksia ja korjauksia.
- 3) Käsikirjoitus ei ole vielä julkaisukelpoinen, mutta on kehittelemisen arvoinen. Uusi käsikirjoitus vaatii uuden arviointikierron.
- 4) Käsikirjoitus ei ole Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tieteellisissä sarjoissa julkaistavaa tasoa, vaan suositellaan hylättäväksi.

Tyypillinen arviolausunto on pituudeltaan 2–6 liuskaa. Mitä yksityiskohtaisempi ja perustellumpi lausunto on, sitä vahvemmin se tukee SKS:aa päätöksenteossa ja kirjoittajaa käsikirjoituksen työstämisessä. Lausunnot auttavat merkittävästi myös kirjoittajia, jos mukana on konkreettisia ehdotuksia käsikirjoituksen parantamiseksi. Kopiot nimettömistä lausunnoista lähetetään kirjoittajalle.

Mikäli käsikirjoitus tai artikkeli arvioidaan em. asteikolla tasolle 2 tai 3, tekijöitä pyydetään liittämään uudistettuun käsikirjoitukseen muutosraportti, jossa selostetaan yksityiskohtaisesti, kuinka tekijät ovat huomioineet kritiikin uudessa käsikirjoituksessa. Tavallisesti käsikirjoitus lähetetään vielä uudelleen arvioitavaksi.

Lausunnotta ei makseta palkkiota, mutta asiantuntija-arviointitehtävät lasketaan tieteelliseksi ansioksi. Ansioluettelossa tai vastaavassa voi mainita, että on toiminut SKS:n tieteellisten sarjojen arvioijana.

Lausunnon luvattessaan asiantuntija vahvistaa ymmärtävänsä seuraavat periaatteet ja sitoutuu niihin.

TUKI TOIMITUKSEN PÄÄTÖKSILLE JA KIRJOITTAJALLE

Asiantuntijalausunnon tarkoituksena on auttaa SKS:n julkaisuvaliokuntaa päättämään tarjotun käsikirjoituksen julkaisukelpoisuudesta ja sopivuudesta SKS:n tieteellisiin sarjoihin.

Arviointia tukevat esimerkiksi seuraavat kysymykset:

- Sopiiko käsikirjoitus SKS:n tieteellisiin sarjoihin?
- Onko käsikirjoitus ymmärrettävä lähinnä kyseistä tieteenalaa tunteville vai laajemminkin akateemiselle yleisölle?
- Mitkä ovat käsikirjoituksen ansiot esimerkiksi uuden tiedon tuottamisen tai alan tutkijoiden ammattitaidon edistämisen näkökulmasta?
- Tunteeko kirjoittaja lähteet ja aihepiirinsä kirjallisuuden ja hyödyntääkö sitä riittävässä määrin?
- Kytkeytyykö esitelty teoreettinen, metodologinen tai käsitteellinen viitekehys empiiriseen esimerkkiin toimivalla tavalla?
- Esitelläänkö aineisto ja menetelmät ymmärrettävästi ja riittävällä tarkkuudella?
- Perustelee kirjoittaja väittämänsä?
- Tekeekö kirjoittaja tekstissään sen, mitä johdannossa lupasi?
- Tukeeko tekstissä esitelty asia päätelmiä?
- Onko käsikirjoituksen rakenne selkeä ja asia sujuvasti esitetty?
- Mikä on kirjoituksen mahdollisen kuvituksen ja tekstin suhde?
- Ovatko kuvat informatiivisia ja tarpeellisia?
- Onko käsikirjoitus rakenteeltaan tasapainoinen?
- Onko monografia perusteltu ja eheä kokonaisuus, jossa aiheen käsittelyn kaari kantaa alusta loppuun asti?
- Onko kokoomateos kokonaisuus, jonka osat (johdanto ja yksittäiset artikkelit) tukevat toisiaan ja muodostavat eheän kokonaisuuden? Hyvin toimitetussa kokoomateoksessa on laaja johdanto, jossa tutkimus kontekstualisoidaan ja kokoelma sisältö ja tavoitteet esitellään lukijalle. Ihanteellisessa tapauksessa yksittäiset artikkelit toimivat kokoomateoksen lukuina, joilla on eri kirjoittajat. Yksittäisten artikkelien ansiot ja mahdolliset puutteet on hyvä mainita.

LÄHTEIDEN ILMOITTAMINEN

Jos asiantuntija pitää käsikirjoituksen lähteitä tai niiden käytön tapaa puutteellisena, hänen tulisi auttaa kirjoittajaa eteenpäin nimeämällä oleellinen kirjallisuus. Mitkä ovat ne keskeiset lähteet, jotka asiantuntijan mielestä puuttuvat käsikirjoituksesta?

Jos käsikirjoitus on vahvasti päällekkäinen aiemmin julkaistun aineiston kanssa, tämä tulee saattaa kustantajan tietoon. Jo julkaistua aineistoa ei julkaista uudelleen. Myös epäily plagioinnista sekä sitaattien tai lähteiden merkinnän puutteellisuus tulee mainita.

AIKATAULU

SKS:n julkaisukoordinaattori ja asiantuntija sopivat lausunnonle määraajan, johon mennessä lausunnon toivotaan valmistuvan. Aikaa on tyypillisesti kahdeksan viikkoa.

LUOTTAMUKSELLISUUS JA ESTEELLISYYS

SKS:n tieteellisten sarjojen arviointikäytäntö on nimetön molempiin suuntiin. Asiantuntija saa arvioitavakseen nimettömän käsikirjoituksen. Jos hän tunnistaa kirjoittajan, tästä tulisi kertoa SKS:n julkaisukoordinaattorille. Vertaisarvioijien henkilöllisyyttä ei kerrota kirjoittajalle.

Kaikki arvioitavat käsikirjoitukset ovat luottamuksellista aineistoa. Niistä ei saa keskustella eikä niitä saa näyttää ulkopuolisille, ellei asiasta perustellusti sovita SKS:n julkaisukoordinaattorin kanssa. Julkaisemattoman käsikirjoituksen sisältöä ei saa käyttää omaksi edukseen.

Jos asiantuntijalla on ilmeinen eturistiriita käsikirjoituksen sisällön tai kirjoittajan kanssa tai hän on muuten osallinen asiaan, tulee tämä kertoa ja kieltäytyä arvioinnista. Arvioijien valinnassa pyritään ottamaan huomioon esteellisyysuhteet. Asiantuntijaksi ei voida valita sellaista henkilöä, joka on käsikirjoituksen kirjoittajan/kirjoittajien lähisukulainen tai joka toimii kirjoittajan/kirjoittajien esimiehenä, alaisena tai työn ohjaajana tai jolla on ollut yhteisiä julkaisuja kirjoittajan/kirjoittajien kanssa viimeisen kolmen vuoden aikana.

PALAUTTEEN MUOTOILEMINEN JA KUSTANNUSPÄÄTÖS

Millainen kritiikki palvelee parhaiten kirjoittajaa? Asiantuntijalausunto kirjoitetaan rakentavasti, kannustavasti ja mahdollisimman perustellusti ottaen huomioon, että kirjoittajien tyyli ovat erilaisia ja moniäänisyys kuuluu tutkimukseen. Erilaiset tulkinnat eivät ole puutteita tai virheitä. Kirjoittajalle annettava palaute voi olla suoraa, mutta sen on oltava asiallista ja perusteltua.

Arvioitavan käsikirjoituksen lisäksi kustantaja punnitsee myös siitä laaditut lausunnot. Arvioitsijan nimennyt asiantuntijataho voi omassa arvioinnissaan päätyä eri kannalle kuin arvioitsija. Tällöinkin kirjoittaja saa käsikirjoituksestaan tilatun lausunnon, mutta mukaan liitetään kustantajan eriävä näkemys. Myönteinen lausunto ei ole vielä kustannuspäätös. Kaikki SKS:n tieteellisten sarjojen kustannuspäätökset tekee SKS:n julkaisuvaliokunta.

MATERIAALIEN ARKISTOINTI

SKS arkistoi arviointiin lähetetyt käsikirjoitukset ja niistä saadut lausunnot kirjoittajatietoineen. Luovuttaessaan nämä aineistot kirjoittaja antaa suostumuksensa arkistointiin. Aineistot pysyvät suljettuina 25 vuotta, jona aikana niihin saa tutustua vain kustantamon erikoisluvalla. Tällainen lupa voidaan antaa esimerkiksi Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tai Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan edustajalle.

Nämä ohjeet perustuvat Suomen tiedekustantajien liiton ja Suomen Akatemian ohjeisiin vertaisarvioinnista, luottamuksellisuudesta ja jääviydestä. Olemme sitoutuneet noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjetta Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Päivitetty 22.11.2022.